

Darja Pavlič
Esteticizem in metafizika

Brane Senegačnik: NA TEMNEM PRAGU UPA
Družina, Ljubljana 1996

Pesniki mlajših generacij ne kažejo posebnega zanimanja za vprašanja, povezana z javnim ali družbenim življenjem, zato morda ne bo odveč, če v uvodu opozorimo, da to ne velja za Braneta Senegačnika. Njegovi eseji, v katerih nasprotuje politični pasivnosti intelektualcev, so imeli precejšen odziv. V polemiki, natisnjeni v prejšnji številki *Literature*, je duhovne korenine svojega nazora izrecno povezal s personalizmom. Zapisal je, da se "personalistična miselnost začne z zavestjo o človekovi individualni odgovornosti, njeno jedro se izoblikuje z nastankom pojma osebe kot edinstvene, nedeljive biti in se na eni strani razvije v metafizične globine in na drugi dobi socialne in politične implikacije". Z razcepom (če lahko uporabimo to besedo) na metafiziko in politiko je zaznamovana tudi Senegačnikova poezija. V nasprotju z Edvardom Kocbekom, najvidnejšim predstavnikom personalizma pri nas, se Senegačnik v vlogi pesnika nikoli ne loteva političnih tem. Zdi se, da so metafizična vprašanja pri njem rezervirana za poezijo, politika (glede ukvarjanja z aktualnimi vprašanji skupnega življenja) pa pripada esejistiki.

Metafizična vprašanja so bila v ospredju že v Senegačnikovi prvi pesniški zbirki (*Srčni grb*, 1991), vendar v njej – v nasprotju z novo, letošnjo knjigo pesmi – še ni čutiti vpliva personalistične misli. Veliko pesmi iz *Srčnega grba* govori o bivanju, o času, trajanju in minevanju.

Čeprav stvari živijo same zase, se občutek človekove tujosti ne izteče v bivanjsko grozo, kot bi lahko pričakovali. Pesnik zapiše, da so stvari "smešne, ko postajajo simboli". Toda tako kot eksistencializem je tudi simbolizem samo kamenček v mozaiku celotne zbirke. Mallarméjev vpliv se kaže predvsem v nekaterih stilizmih, med drugim v stavkih, ki nikalno opisujejo obstoječe (na primer: "Oba sta: nekdanja vaza / in cvetje brez imena"). Senegačnik se v primerjavi z Mallarméjem ne izčrpuje z nenehnimi poskusi napisati pesem, ki bi govorila o molku ali niču. Namesto pesmi o odsotni vrtnici je napisal pesem o "nenehoma govoreči" vrtnici – z njeno pomočjo se lirskemu subjektu posreči doživeti presežno. Ideja o tem, da se v naravi razodeva transcendenca, je bolj kot za simboliste značilna za nekatere romantike.

Pred leti je Brane Senegačnik v eseju o poeziji Kajetana Koviča zapisal definicijo poezije, ki v celoti velja tudi za njegovi zbirki: poezija je "prenos posebno intenzivnih momentov doživljanja v specifično jezikovno tkivo" (Literatura 19/1993). Doživetja, iz katerih je zrasla poezija *Srčnega grba*, ustrezajo obdobju preverjanja različnih mogočih načinov bivanja. Osrednje doživetje, ki preveva zbirko *Na temnem pragu upanja*, je navdahnilo že nekatere pesmi iz *Srčnega grba*: gre za izkustvo transcendence. Pesmi, v katerih Senegačnik govori o presežnem, lahko primerjamo z mladostno poezijo Antona Vodnika. Značilno je, da oba pripisujeta poseben pomen večeru – s prvim mrakom se na zemljo spuščajo subtilne energije in vsi čuti so izostreni zanje. Da bi izrazila občutke, ki preplavijo človeka, ko se odpre presežnemu, sta oba uporabljala skrajno estetiziran jezik. Številne sinestezije in sorodne podobe (na primer: "ihtenje rož", "večernica cveti kot bolečina") so izraz izjemne senzibilnosti, pa tudi nemoči jezika. Senegačnikova zbirka je sestavljena iz sedmih ciklov in v prvih dveh je pretiraval s kopičenjem genitivnih metafor, ki so zvečine tradicionalne, njihova funkcija je največkrat dekorativna. Metafore "roke spomina", "oči spomina", "srčasto uho spomina", "vode spomina", "jabolko spomina" in druge, nanižane v ciklu *Zoreči mrak*, zaradi bližine in zato, ker največkrat ne razvijajo samostojnih semantičnih ravni, učinkujejo izumetničeno. Tega se je najbrž zavedal tudi pesnik, saj je njegov jezik v drugih petih ciklih bolj prečiščen, podobe pomensko bolj povezane, zlasti pa je manj genitivnih metafor.

Poleg podobnosti med Vodnikom in Senegačnikom seveda obstajajo tudi razlike. Pri Vodniku je slutnja transcendence spodbuda, ki posameznika motivira, da si prizadeva za trajno zlitje z njo. Hrepenenje po Bogu je tako močno, da lirski subjekt zaradi ločenosti, ki bo premagana šele s smrtjo, ne občuti skorajda ničesar drugega razen žalosti in bolečine. Glede Vodnikove poezije bi lahko govorili o eskapizmu, tega pa ne moremo pripisati Senegačniku. V zbirki *Na temnem pragu upa* je doživljanju transcendence (morda celo malo preveč programsko) nasprotna zavest o tem, da je treba vztrajati v življenju in sprejemati trpljenje. Gradnikovi verzi, ki jih je Senegačnik izbral za moto svoje knjige, pravijo, da je "vredno le, kar je nedosegljivo". V tem kontekstu je posebno zanimiva uvodna pesem z naslovom *Tvoja dežela*. Dežela, po kateri hrepeni lirski subjekt, je metaforično izenačena s prepovedanim sadežem. Lirski subjekt bo srečen, le dokler se je ne dotakne. Ta (kruta) prepoved pomeni, da mora sanje nadomestiti bolj zemeljsko in osebno vprašanje: "Čemu živiš?" Zagonetni naslov zbirke *Na temnem pragu upa* ni naključen: prag mora ostati neprestopljn, ker je upanje samo po sebi preveč svetlo in človeka preveč oddaljuje od realnosti življenja, ki je sestavljeno iz "dnevov sreče in dnevov strtega duha". Kljub temu se zdi, da se je v nekaterih – morda najboljših – pesmih zgodilo prav to: prag je prestopljn, svetloba vseprežemajoča (na primer pesem *Dvojno dno ljubezni*).

Zbirka *Na temnem pragu upa* je ena najzanimivejših in interpretacijsko najbolj vznemirljivih knjig, kar jih je pri nas izšlo v zadnjem času. Poleg metafizično obarvanih pesmi sta vanjo uvrščena cikel z erotično vsebino in cikel, posvečen antičnim likom. Tudi z njima Senegačnik potrjuje svoj sloves "učenega pesnika" in navdušuje z rafinirano spevnostjo klasičnega italijanskega soneta, saj ga obvladuje do popolnosti.